

DİVAN ŞİİRİNDE EHL-İ BEYT

ŞADİ AYDIN*

ÖZET

Ehl-i beyt ve etrafında şekillenen bir takım unsurlar Türk kültürü için maddi ve manevi kıymeti haizdir. Bu konuda yazılmış tarihi ve edebi kitaplar epey bir yekün teşkil eder. Hissi tarih belgeleri olarak adlandırabileceğimiz edebiyat metinleri tarih ilmine yardımcı kaynak olarak hizmet eder. Bundan hareketle yaptığımız edebi okumalar esnasında kültür mirasımızın mühim bir parçası olan ehl-i beyt ile ilgili çeşitli şairlerimizin maktel ve mersiyeleerin dışında yazdıkları bazı kaside ve gazellerinden ehl-i beyt ile ilgili manzumelerinin derlenmesi suretiyle bu makale ortaya çıktı. Şeyhî, Ahmet Paşa, Necâtî, Bakî, Fuzulî, Ruhî-i Bağdadî, Üsküdarlı Aşkî, Hayalî Bey, Nef'î, Yahya Bey, Nailî-i Kadim, Şeyh Galip gibi şairlerin divanlarından ve diğer bazı eserlerden istifade edildi. Bu makale, Osmanlı toplumunda bugün olduğu gibi ehl-i beyt sevgisinin mütedavim olduğunu, toplumun ve şairlerin taassuptan uzak olarak ehl-i beyti kalplerinin mümtaz bir yerinde sürekli olarak muhafaza ettiklerini, acı Kerbela faciasının bütün Müslümanları olduğu gibi Osmanlı-Türk halkını da dağidar ettiğini ve şairler için bu hususun mühim bir mazmun olduğunu gösterir.

Anahtar Kelimeler:

Ehl-i beyt, Hz. Ali, Osmanlı, Divan şiiri, Türk edebiyatı.

ABSTRACT

Some elements shaped around Ehl-i beyt and their environment have material and spiritual values for Turkish culture. Historical and literary books written on this subject are plenty. Literary works that we can call sensitive historical documents serve as auxiliary resources to science of history. Starting from this point during our literary reading, except some maktel (literary works about Karbala) and elegies of various poets about ehl-i beyt which is an important part of our cultural inheritance, this article is written with gathering some qasidas and ghazels about ehl-i beyt of these poets. Divans of poets such as Şeyhî, Ahmet Paşa, Necâtî, Bakî, Fuzulî, Ruhî-i Bağdadî, Üsküdarlı Aşkî, Hayalî Bey, Nef'î, Yahya Bey, Nailî-i Kadim, Şeyh Galip and some other works are used. This article shows that there was love of ehl-i beyt in Ottoman society like it is today, society and poets used to keep ehl-i beyt in their hearts without any prejudices, poignant Karbala event was upsetting Ottoman-Turkish people as other Muslims and this matter is an important concept for poets.

Key words: Ehl-i beyt, Hz. Ali, Ottoman, Divan poems, Turkish literature.

* Y. Doç. Dr., Mevlana Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Öğretmenliği Bölümü, Öğretim Üyesi.

DİVAN ŞİİRİNDE EHL-İ BEYT

Kuran-ı Kerim'de "Ey ehl-i beyt! Allah, sizden kiri ve günahları gidermek ve sizi tertemiz yapmak ister" (Ahzab/33) buyurulmuştur. Ayette geçen "ehl-i beyt" in Âl-i abâ olduğu söylenir. Buradan yola çıkılarak "abâ altına alınanlar" anlamında peygamberimiz, Hz. Ali, Fatıma, Hasan ve Hüseyin'den müteşekkil beş kişiye Âl-i abâ denilmiştir. Eskiden hattatlar bu beş ismin geçtiği hatlarına "bende-i Âl-i abâ" diye imza koyarlarmış. Âl-i abâ yerine bazen aynı anlama gelmek üzere "ehl-i kisâ" veya "pençten-i âl-i abâ" tamlamaları da kullanılır. (Pala, 1998: 27)

Ehl-i beyt sevgisi islâm tasavvufunda ve Türk edebiyatında ayrı bir anlam ve önemle ele alınmıştır. Bu terennümler Hz. Peygamber'e karşı duyulan aşktan ilhamını alan ehl-i beyt muhabbetinin asırlar boyunca bu topraklarda ne derece önemsendiğinin bir göstergesidir. Hususen Kerbela hadisesi birçok sanat alanına yansıdığı gibi edebiyata da yansımıştır. Bu hadise ve çevresinde gelişen kültür, taziye merasimleriyle teatral bir gösteri niteliği kazanmasının yanında Arap, Fars ve Türk edebiyatlarında hadiseyi muhtelif yönleriyle anlatan yüzlerce edebi esere de konu olmuştur.

Kerbela mersiyeleri ile ilgili olarak fevkalade güzel bir araştırmaya imza atmış bulunan Prof. Dr. Mehmet Arslan ve Mehtap Erdoğan yaptıkları çalışmada; ehl-i beyt ile ilgili eserlerin genel yaklaşımın aksine sadece Alevi-Bektaşî şairlerince değil sünni şairler tarafından da çok sayıda yazıldığını beyan etmekle birlikte şunu ilave ederler; "bu konuda bir tarikat ve mezhep bağına bağlı söz konusu değildir. Çünkü bu konu bütün tarikat ve mezhepleri ilgilendirmekte, içinde ehl-i beyt sevgisi olan erkek, kadın her şair bu hadisenin acısını duymakta ve eserlerine de bunu yansıtmaktadır. Meselâ, Mevlevî tarikatına mensup bir kadın şair olan Şeref Hanım "Kerbela mersiyeleri" ile tanınmıştır." (Arslan ve Erdoğan, 2009: xiii)

Hız. Ali'nin edebiyatımızda gerek kahramanlık ve gerekse velilik ve imamlık yönleriyle birçok teşbihlere konu edildiğini görürüz. Şairler övecekleri kişileri birçok bakımdan Hız. Ali'ye benzetirler. Hele övülen kişinin adı da Ali ise beyitler, telmih, tevriye, teşbih, tenâsüb vb. sanatlarla uzayıp gider. Atı Düldül ve çatal uçlu kılıcı Zülfikar dolayısıyla da çokça anılan Hız. Ali "La fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikar" müfrediyle de iktibas sanatının başlıca kaynaklarından birini oluşturur.

Hemen her şairin divanında Çâr-yâr ve buna ilaveten Hız. Ali ve ehl-i beytin methinde bir manzume bulunabilir. Ehl-i beyte ait birçok menkıbe gerek nazım ve gerekse nesir edebiyat ürünlerini doldurmaktadır. Tasavvufî edebiyatta ehl-i beytin ayrı bir yeri vardır. Birçok tarikatların silsile yoluyla Hız. Ali'ye ulaştırılması ve Âl-i abâ, on iki imam, on dört masum düşünceleri sonucunda Türk edebiyatında köklü bir yer edinmiştir. Hız. Ali'nin Hülefâ-yı Raşidin ile birlikte çok anıldığını görürüz. Peygamberimizle birlikte anıldığı yerler de çoktur. Bu tür beyitlerde Hız. peygamber mürşit, Hız. Ali rehber, Hız. peygamber kible Hız. Ali secde olarak karşımıza çıkar.

Halk hikâyelerinde (Kesikbaş Destanı, Ejderha Destanı, Gazavat-ı Ali, Cenâdil Kalesi, Kısısa-i Mukaffa, Kısısa-i Kahkaha vs.) de XIII. asırdan itibaren geniş yer bulmuş ve özellikle Kan Kalesi Cengi, Hayber Kalesi Cengi, Kesikbaş Destanı gibi hikâyeler geniş ilgi uyandırmıştır. (Pala, 1998: 26)

Hız. Ali edebiyatımızda, Allah'ın arslanı, Şir-i Yezdan, Esedullah, Şir-i Hüda, Hayder, Hayder-i Kerrar, Saki-i Kevser, Şah-ı Velayet, Şah-ı Necef, Sultan-ı Necef, Dürr-i Necef, Padişah-ı Necef, Sahib-i Necef, Ebu Turâb, İmam-ı Evliya, Emirü'l-müminin, Mürteza gibi sıfatlarla anılmıştır. (Onay, 1996: 99-100)

Türk toplumunun duygu, his ve sanat aşkının tezahür sahasının bir numunesi olan Klasik Türk edebiyatı metinlerinin mütalaası esnasında karşılaştığımız ehl-i beyt'e ait manzumelerin derkenar edilmesiyle meydana gelen bu çalışma, bu konuda yapılan çalışmalara farklı bir boyut kazandıracak fikriyle neticelendi. Ümit olunur ki, bu sahadaki bir boşluğu doldurmakla beraber his dünyamızın zenginliğini ehl-i beyt aynasından yansıtmaya malik olsun ve ehl-i beyt sevgisini gönüllerimizde yeniden alevlendirsın. Klasik şairlerimizin divanlarından derlenen manzumelerin kısa şerhleri verilmek suretiyle makale zenginleştirilmeye çalışılmıştır.

XV. asrın büyük şairi Germiyanlı Şeyhî ehl-i beyt ile ilgili aşağıdaki manzumeleri dile getirerek hakikatte ehl-i sünnet ve'l-cemaatin bu konuda ne kadar hassas ve duyarlı olduğuna örnek teşkil edecek beyitlerle meseleyi taassuptan uzak olarak gönülden yükselen ince nağmeler ve ağızdan çıkan parlak incilerle şöyle tavsif etmiştir;

Makâm-ı sıdk u adâlet hayâ vü ilm ü amel

Kemâliyle buların buluptur istikmâl

Çehâr sâhibi kim çâr-rükn-i âlemdir

Atık ü âdil ü Osman Aliyy-i zü'l-efdâl (İsen ve Kurnaz, 1990: 34)

Hülefa-yı Raşidin'i anarken Hız. Ali'ye ilim, amel ve fazilet yönüyle telmihte bulunur; "Sadakat ve doğruluk, adalet, hayâ, iffet ve namus, ilim ve amel makamı, bunların kemaliyle olgunluğa erişmiştir. Dört halife, âlemin dört direğidir, atik yani ilk sahabe olan Hız. Ebubekir, adil olan Hız. Ömer, Hız. Osman ve fazilet sahibi Hız. Ali. "

"Ben ilmin şehriyim, Ali de onun kapısıdır" hadis-i şerifine telmihen şair Hız. Ali'yi şöyle anmıştır;

Fazl u kemâl-i marifet ehli şu ilmedir

Kim şehri Mustafa ola vü bâbı Bü'l-Hasen (İsen ve Kurnaz, 1990: 47)

"Fazilet, kemalat ve marifet sahiplerinin rağbetleri, şehri Mustafa ve kapısı Hasan'ın babası Hız. Ali olan ilmedir."

Şairin sevgilisini tarif ettiği aşağıdaki beyitte, mahbubun zülfü abaya, güzelliği Hız. Hüseyin'e ve güzel kokusu da Hız. Hasan'ın kokusuna benzetilmiştir. Şöyle ki; "Sevgilinin zülfü aba gibi açıldı ve Şeyh'nin gönlünü esir etti, sevgilinin güzelliği ve yaratılışı Hüseyin gibidir, kokusu da güzeldir ve Hasan'a benzer."

Zülf abâsı dil-i Şeyh'i esir ettiği bu

Hüsn ile hulk-i Hüseyinî vü Hasendir kokusu (İsen ve Kurnaz, 1990:

283)

Fikr-i hasen gerek ker u ferrin belâ bile**Çün kim Hüseyin'e sakladığı Kerbelâ imiş** (İsen ve Kurnaz, 1990: 91)

Şeyhî, bu beytinde; "Hz. Hasan, Muaviye'nin teklifine bela (evet) diyerek kerr ü fer etmiş yani hilafet iddiasından geri çekilmişti. Bu ise evet demesini bilmeyen Hz. Hüseyin'in başına Kerbela faciasının gelmesine sebep oldu. Beyitte, hasen/ Hasen tevriyeli kullanılarak, hem isim hem "güzel" anlamına kullanılmıştır. Böylece; "İyi fikir, geri çekilmeyi ve bela/evet demesini bilmektir manası yanında, geri çekilmenin bir bela olduğunu ve Kerbela gibi daha büyük sıkıntılara yol açacağını bilmektir" şeklinde Hz. Hasan'a tedbirini över gibi yapıp gizliden bir sitem göndermiştir.

Haydar ki ilm-i hikmetine vâris etti Hak**Mahbub-ı evliyâ idi mahsus-i lâ-fetâ****Âlî menâkıbını Ali'nin kim ede şerh****Hayy u âlim çü vafında hel etâ** (İsen ve Kurnaz, 1990: 40)

"Hakkın hikmet ilmüne varis olan Haydar'dır, evliyanın sevgilisidir, lâ-feta (ondan başka yiğit yoktur) sözü ona mahsustur, Hz. Ali'nin harika menkıbelerini kim şerh edebilir, Hayy (daima canlı ve diri) ve âlim (herşeyi bilen) Allah onun vafında İnsan suresini nazil etti."

Dürreyn-i ezhereyndi necmeyn-i envereyn**Cân u dil-i Betül ü dem-i kalb-i Murtazâ****Nureyn-i aynının biri hulkun gibi Hasen****Biri Huseyn şâh-ı şehidân-ı Kerbelâ** (İsen ve Kurnaz, 1990: 40-41)

"İki parlak inci, iki nurlu yıldız, Hz. Fatma'nın canı ve kalbi, Hz. Ali'nin yüreğinin kanı, o iki nurdan biri güzel yaratılışlı Hasan, diğeri de Kerbela şehitlerinin şahı Hüseyin'dir."

Şair Ahmet Paşa, Fatih Sultan Mehmed'i övdüğü bir kasidesinde şöyle der;

Ansa fethin sen Muhammed-âyet ü Haydar-dilin**Eylemezdi burc-i Hayber kâkül-i müşgin-i dost** (Tarlan, 1992: 63)

"Ey sultan, sende bulunan Muhammed (a.s)'ın alametlerini görse, Hz. Ali kadar cesur gönüllü olduğunu bilse idi ve fetihlerin onun yanında anılsa idi, başkasının misk kokulu kâkülünü Hayber kalesi kendisine dost edinmezdi."

Ahmet Paşa yine Fatih Sultan Mehmed'i överken;

Cihân-güşây ü memalik-sitan-ı heft iklim**Muhammed-âyet ü Yusuf-cemâl ü Haydar-ceng** (Tarlan, 1992(a): 71)

"Ey, yedi iklimin, dünyanın fatihi, sen kendinde Muhammed (a.s)'ın nişanelerini, Yusuf (a.s)'ın yüz güzelliğini ve lakabı Haydar olan Ali (a.s)'ın cesaretini taşıyorsun."

Necafî Bey, Ali Paşayı methettiği kasidesinde;

Yemininde yesârında eğer tiğ u eğer hâme**Bihamdillah ki cem'etmiş kemalin Şâh-ı Merdânın** (Tarlan, 1992(a):

"Sağında kılıç, solunda divit, hamdolsun Şah-ı Merdan Ali (a.s.)'ın kemalini kendisinde toplamış."

XV. asır şairimiz Necâtî, Hz. Ali için yazdığı "esselâm" redifli nât şöyledir;

Esselâm ey şâh-ı merdân esselâm

Esselâm ey sırr-ı pinhân esselâm

"Ey mertlerin, cömertlerin ve er olanların padişahı sana selâm olsun, ey kendinde gizli sırları taşıyan ve kendisi de sır olan sana selâm olsun."

Esselâm ey kâşif-i ilm-i ledün

Esselâm ey cümle bürhân esselâm

"Ey ilahi sırları keşfeden kimse, sana selâm olsun, ey delil ve ispatların hepsini kendisinde toplamış olan, sana selâm olsun."

Esselâm ey dürr-i deryâ-yi ilâh

Esselâm ey gevher-i kân esselâm

"Ey ilahî deryanın incisi, ey madenin cevheri sana selâm olsun."

Esselâm ey zât-ı pâk-i Mustafâ

Esselâm ey nûr-i imân esselâm

"Ey tertemiz Mustafa (a.s.)'ın ve iman nurunun kendisinde tecelli ettiği kimse sana selâm olsun."

Esselâm ey sâkî-i kevser imâm

Esselâm ey kible-i cân esselâm

"Ey kevser ırmağının sâkîsi ve bizlerin serveri, ey cânın kiblesi sana selâm olsun."

Esselâm ey sâhib-i lütf u kerem

Esselâm ey kân-ı ihsân esselâm

"Ey iyilik ve cömertlik sahibi, ey civanmertlik ve ihsan şuurunun madeni selâm sana."

Esselâm ey pişvâ-yı evliyâ

Esselâm ey Âl-i İmrân esselâm

"Ey evliyâların öncüsü, ey ehl-i beytten olan selâm sana."

Esselâm ey şâh-ı cümle kâ'inât

Esselâm ey gevher-i cân esselâm

"Ey bütün kâinatın sultanı ve cân cevheri selâm sana."

Ey Necâtî Şâha ver yüz bin selâm

Esselâm ey Şâh-ı Merdân esselâm (Tarlan, 1992(a): 48)

"Ey Necâtî, Hz. Ali (a.s.)'a yüzbinlerce selâm ver, ey mertlerin, cömertlerin ve erlerin padişahı selâm sana."

Şair Necâtî, Hz. Peygamber için yazdığı nât-ı şerifte şu hisleri dile getirir;

Yegâne Haydar-ı saf-der Gazanfer-i Bârî

Âli ki nâm-ı şerifi olur mübarek fâl

"Hz. Ali, orduların saflarını parçalayan Allah'ın aslanı, şerefli ismi bereketli talihe sebeptir."

**İki güher ki Hasendir biri Hüseyin-i şehid
Kim anlarıyla ederdi zamane def-i melâl**

"Hasan ile şehid Hüseyin iki cevherdir, felek onlar ile üzüntüsünü giderirdi. "

**Bebekleri durur islâm gözünün ikisi
Hoşâ sipih-i saadette ruşenân-ı celâl**

"Her ikisi islâmın göz bebekleridir, ne hoş, saadet feleğinde Allah'ın celâlinin güneşi ve ayı."

**İlahî âline ashabına bi-ecmaihim
Hezâr bâr salât ü selâm ola irsâl** (Tarlan, 1992(a): 46)

"Ey Allahım, peygamberin ailesine ve sahabelerinin hepsine, binlerce salat ve selam olsun."

Necef'te, Hz. Ali türbesinde bulunan eski bir âdeti dile getiren Necâtî şöyle söyler;

**Redd etme derd-mendi eyâ sahibü'n-Necef
Versin harim-i hürmetine hastalar tuhaf** (Onay, 1996: 99)

"Ey Necef'in sahibi olan Hz. Ali, dertli olan kimseyi reddetme, senin kutlu türbene hastalar hediye versin."

Hakanî, Hz. Ali'yi tarif ederken;
**Dedi ol mazhar-ı envâr-ı celî
Esedullah velî ya'nî Ali** (Onay, 1996: 99)

"Allahın parlak nurlarının kendisinde zahir olduğu kimse, Allah'ın aslanı, velî yani Hz. Ali. "

Veysî, Hz. Ali'yi şöyle tavsif ediyor;
**İmam-ı ins ü cin müşkül-küşâ-yı maşrık u mağrib
Emirü'l-mü'minîn Hayder Ali İbn-i Ebî Tâlib** (Onay, 1996: 100)

"İnsanların ve cinlerin imamı, doğunun ve batının müşküllerini halleden, müminlerin emiri, Ebu Talib'in oğlu Allah'ın aslanı Ali. "

Bağdadlı gözyaşı şairi üstad Fuzulî, Hz. Ali hakkında şöyle güzel düşünür;

**Şeh-i serir-i Necef afitâb-ı evc-i şeref
Aliyy-i âlf-i a'lâ kasım-i cennet ü nâr** (Onay, 1996: 99)

"Necef tahtının sahibi, şerefın en üst makamının güneşi, bütün iyi, güzel ve mükemmellerin en yukarisındadır, ümmeti arasında dünyada ilim, marifet ve hikmeti, ahirette rahmet ve şefaati taksim edendir."

XVI. asrın büyük şairi Hayalî Bey, yazmış olduğu "hakki" redifli gazelde Hz. Hüseyin'e atfen şöyle der;

Rızâmı gözlerem senden gelen derd-i belâ hakkı

Sözümünden dönmezem ölsem şehid-i Kerbelâ hakkı (Tarlan, 1992(b): 312)

"Ey sevgili, ben daim senin rızanı gözler dururum, senden gelen her şey belâ (aşk'a evet demek) derdinin hakkıdır, ben ölsem sözümünden dönmem Kerbela şehidi Hüseyin hakkı için."

Hayalî Bey, muhtemelen Muharrem ayında yazdığı aşağıdaki gazelinde Hz. Hüseyin'i şöyle hatırlar;

Her muharrem mâh-ı nev doğsa şafaktan ya Hüseyin

Çeşmime hûn-i ciğer dökmek olupdur farz- ayın

"Ey Hüseyin, her Muharrem ayında yeni ay şafakta doğunca, kanlı gözyaşlarıyla senin için ağlamak bana farzdır."

Resm ederse sana ey göz nuru humm-ı evliyâ

Cedd-i a'lanın nigini nakş-ı şâh-ı alemeyn

On iki kandil-i nûrısız bu dokuz kubbenin

Cedd-i pâkindir veren dünyâ vü dine zib u zeyn

"Sizler bu dokuz kubbeyi aydınlatan on iki nur kandilisiniz, Ey Hüseyin senin pak ceddin dünya ve dini süslemiştir. "

Mihr andan her seher deryuze-i nur eyleye

Hâk-i payınla müşerref olsa fark-ı Farkadeyn

"Büyükayı takım yıldızının başına ayağını basmış olsaydın onlar öyle parlak olurdu ki güneş bile onlardan nur dilenirdi."

Edeli aşkınla sultanım Hayalî ittihad

Kendiye yeksân olupdur bu'd ü kurb ü vasl ü beyn (Tarlan, 1992(b): 244)

"Ey sultanım, senin aşkınla Hayalî bir araya gelince, onun için buut, yakınlık, birleşme, aralık hep aynı oldu."

Hayalî Bey, başka bir beytinde şöyle der;

Tenimi tîr-i gayret ta'n-ı düşmen çâk çâk etti

Şehid-i Kerbelâdan dem urur her katre kanım (Tarlan, 1992(b): 209)

"Bedenimi gayret oku ve düşmanın iftirası param paramca etti, her damla kanım Kerbela şehitlerini anlatır."

Nebi medîne-i ilm oldu bâbı Şâh-ı Necef

O dergahün itiyem ol kapıdadur hânem (Tarlan, 1992(b): 208)

"Peygamber ilmin şehri, Şah-ı Necef Hz. Ali'de kapısı, ben o dergâhın itiyim, evim o kapıdadır."

Hayalî Bey, "nedir" redifli gazelinde sevgiliye hitap ederken telmih yoluyla Zülfikar ve Döldül'den istifade eder. "Senin yan bakışından kaçmamın sebebini anlayamayanlar, şahın Zülfikar ve Döldül'ünden bî-haber olanlardır."

Görmeyenler gamzen ucundan tek u pûyum benim

Bilmediler Zülfikâr-ı Şâh ile Döldül nedir (Tarlan, 1992(b): 126)

Gâm-ı dünyâ bizi bilmez veli mâh-ı muharremde

Şehid-i Kerbelâ için bir âh u vâhımız vardır (Tarlan, 1992(b): 123)

Hayalî Bey, "vardır" redifli gazelinde ise şöyle söyler; "Dünya kederi ve gamı bizi bilmez ama biz muharrem ayında, Kerbela şehidi Hz. Hüseyin için ah edip ağlar, inleriz."

Sevgiliyi tavsif ederken, onun yan bakışlarını teşbih ve telmihle Hz. Ali'nin Zülfikar'ına ve Hz. Ali'yi şehit eden İbn-i Mülcem'in kılıcına benzeter. "Ey sevgili, gamzelerin, yan bakışların, Ali'nin Zülfikar'ı değilse de İbn-i Mülcem'in keskin kılıcı gibidir. "

Zülfikâr-ı Ali değilse şehâ

Gamzeler tiğ-i tîz-i Mülcem'dir (Tarlan, 1992(b): 122)

Şâhım bana cefâ rakîbe vefâ için

Nâmın Ali mahabbetin illâ Yezid'edir (Tarlan, 1992(b): 119)

"Ey sevgili, bana türlü türlü cefalar, eziyetler gösterirsin fakat rakiplerime, düşmanlarıma vefâda bulunursun, senin adın Ali fakat muhabbet ve sevgin Yezid'edir."

Hayalî Bey, Kanunî Sultan Süleyman Han için yazdığı "şekil" redifli kasideinde onu şekil olarak Hz. Ali'ye benzeter. "Ey Hayber'in fatihi ve civanmertlerin şahı olan Hz. Ali'ye benzeyen sultan, uğurun açık olsun, Allah'ın yardımı seninledir. "

Uğurun açık ola şimdi senindir nusrat

Fâtih-i Hayber olan server-i merdân-şekil (Tarlan, 1992(b): 39)

XVI. asrın büyük şairi Bâkî, bir gazelinde kendi şairlik mesleğindeki başarısını tarif ederken şöyle der;

Tab'-ı Bâkî ol şeh-i Hayder-şecaat şevkine

Arsa-i kevn ü mekânı geşt ider Döldül gibi (Küçük, 1994: 431)

"Bâkî'nin şairlik yaratılışı, o, Allah'ın aslanı Ali gibi cesur olan sevgilinin şevki ve arzusu için, mahbubun güzel yüzünü görebilmek için, en güzel söyleyişi yakalayabilmek için, bu en güzel sözü söylettirebilecek kimseyi bulabilmek için, Döldül gibi bütün dünyayı dolaşır."

Şair Bâkî, "tâze" redifli gazelinde Muharrem ayını hatıra getirmektedir;

Tâzeler derd-i dili mihnet-i eyyâm-firâk

Dağın abdâlun ider mâh-ı Muharrem tâze (Küçük, 1994: 381)

"Ayrılık günlerinin acısı, gönlümün yarasını tazeler, dervişlerin de dağlanmış yaralarını muharrem ayı tazeler."

Bâkî, bir diğer gazelinde sevgiliyi tavsif ederken;

**Âferin ol rûzgârın Hayder-i Kerrârına
Zülfikâr olmaz muadil-i tiğ-i cevher-dârına** (Küçük, 1994: 351)

"Zamanenin tekrar tekrar saldırın aslanına (sevgiliye) aferin, Zülfikâr onun mücevher kılıcına denk olamaz."

Şair Bâkî, elindeki kalemini Hz. Ali'nin Zülfikâr'ına teşbihle, şairlik yaratılışını da daima yeni mazmunlar arayan ve bir yerde durmayan Döldül'e benzetir.

**Destünde zülfikârı Ali nevk-i hâmedür
Bâkî semend-i tab'un olur Döldün eylesen** (Küçük, 1994: 258)

Sevgilinin anlatıldığı bir diğer gazelde Bâkî, "Ey sevgili, senin kan döken yan bakışının hançerine Ali'nin kılıcı derler, yüzüne de Osman Kuran'ı derler."

**Hançer-i gamze-i hûn-rîzine tiğ-i Hayder
Safha-i arızuna Mushaf-ı Osman dirler** (Küçük, 1994: 191)

Bâkî, kendi şairliğini övdüğü gazelinde şöyle seslenir;

**Hayder-i Kerrariyam meydân-ı nazmun Bâkîyâ
Nevk-i hâme Zülfikâr u tab' Döldüldür bana** (Küçük, 1994: 109)

"Şiir meydanının Haydar-ı Kerrar'yım, elimdeki kalemim Zülfikâr ve şairlik tabiatım Döldül'dür. "

Bir diğer beyitte;

**Eyler hücumı düşmen-i dine Ali-sıfat
Şemşir-i hûn-feşâna kılur kâr-ı Zülfikâr** (Pala: 1998: 26)

"Hz. Ali sıfatlı olan sultan, din düşmanına karşı hücum eder, üzerinden kan damlayan kılıcı sanki Zülfikâr'dır. "

**Adûyu dil-figâr etti peleng-âsâ şikâr etti
Muhassal aşikâr etti neberd-i şîr-i Yezdânı** (Onay, 1996: 99)

"Sultan, aslan gibi avlayarak onu acılara gark etti, Allah'ın aslanı Ali'nin savaşını sanki aşikâr etti."

Bir diğer Bağdatlı şair olan Ruhî-i Bağdadî, Hz. Ali'yi methederken şöyle der;

**Bağdad sadeftir güheri dürr-i Neced'ti
Yanında ânın dürr ü güher seng ü hazeftir** (Onay, 1996: 99)

"Bağdad şehri sedeftir, içindeki inci Hz. Ali'dir, onun yanında inci ve cevher taş ve gübürden daha kıymetsizdir."

XVI. asır şairi Üsküdarlı Aşkî, Hz. Ali'yi methederken şöyle der;

**Mustafa'dır çün nübüvvet hâtemi
Murtaza ol hâteme oldu nigîn** (Pala: 1998: 27)

"Mustafa peygamberlik halkasının sonudur, eğer o halka bir yüzük olacak olursa Ali Mürteza da o yüzüğün kaşığıdır."

Şair, vezirlerden birisini övme sadedinde şöyle der;

Vezir-i a'zam u Osman-zamîr u Bu-Bekir sîret
Ömer adl ü Hasan-hulk u Ali-yi Murtaza-himmet (Pala: 1998: 27)

"Büyük vezir, Hz. Osman sıfatlı, Hz. Ebu Bekir siretli, Hz. Ömer adaletli, Hz. Hasan yaradılışı, Ali Murtaza himmetli."

Deryâ-yı aşk içinde dil dürr-i bî-bahâdır
Ol dürrî hâk-pây-i Âl-i abâ'ya verdim (Pala: 1998: 27)

"Aşk denizi içinde gönül, paha biçilmez bir incidir, o inciye ben ehl-i beytin ayağının tozuna karşılık verdim."

Şair Aşkî, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'i hatırladığı ve Hz. Hasan'ın şehit ediliş şekline telmihte bulunduğu beyitte şöyle söyler; "Hasan ve Hüseyin, zehire karşı sürülmüş en büyük panzehirdir."

Zehre çalınmış meğer tiryâk-ı ekberdir Hasan
Zehri tiryâk eylemiş kand-i mükerrerdür Hüseyin (Pala: 1998: 175)

Bir diğer beyitte şair Aşkî şunu ifade eder; "Hüseyin, velayet denizinin incisi, Haydar'ın sırrını taşıyan kimsedir, Hasan ile Hüseyin bir denizde iki cevherdir."

Dür-i deryâ-yı velâyet sırr-ı Haydar'dır Hüseyin
Yâ Hasan'la bir denizde iki gevherdir Hüseyin (Pala: 1998: 196)

XVII. asrın tok sesli hiciv şairi Erzurumlu Ömer Nefî, zamanının padişahı sultan Ahmed Han'ı methettiği "verir" redifli kasidesinde şöyle seslenir; "Sultanımın hükmettiği zaman, Hz. Peygamberin devrini andırır, onun kılıcı Hz. Ali'nin Zülfikar'ına benzer."

Devr-i zaman-ı Ahmed-i Muhtarı andırır
Şemşir-i Zülfikâr-ı Ali'den nişân verir (Akkuş; 1993: 57)

Edebiyatımızın bu gür sesli şairi Nefî, Farisi mahlasıyla şiirler yazan sultan II. Osman'ın tahta cülusu münasebetiyle yazdığı kasidenin fahiye bölümünde kendisini Hz. Ali'ye teşbih etmiştir;

Benim ol Hayder-i Kerrar-ı ma'nâ kim hücumundan
Dilirân-ı hayâle teng olur endişe meydânı (Akkuş; 1993: 83)

"Ben, mananın Haydar-ı Kerrarı'yım, öyle hamleler öyle öyle hücumlarda bulunurum ki, düşünce meydanını hayal kahramanlarına dar ederim."

Şair Nefî, yine bir kasidesinde memduhunu överken ona şöyle der; "Vahdet ilminde arkadaşım imam-ı evliya olan Hz. Ali, hikmetler söylemede Senaî-i Gaznevî ise senin ancak öğrencin olabilir."

İlm-i vahdette sebakdaşı imâm-ı evliyâ
Hikmet-i ma'nîde şâkirdi Hakim-i Gaznevî (Onay, 1996: 100)

XVII. asrın yetiştirdiği büyük âlim, din adamı ve şair Şeyhülislam Yahya Bey divanında, Hz. Ali ve ehl-i beyti överken şöyle söyler;

Çün şîr-i Hudâ Âl-i abâ kân-ı sehâdır
Nâmını Ali'nin okuruz ayn ile a'lâ (Pala, 1998: 27)

"Allah'ın aslanı ve ehl-i beyt cömertlik madenidir, böylelikle Hz. Ali'nin adını aynı zamanda "âlî" yani harika, yüksek, mükemmel olarak okuruz.

Şeyhülislam Yahya Bey bir diğer beytinde; "Ey sevgili, eğer sen harp günü Ali gibi Zülfikar'ını çeksen yani kaşlarını çatsan, senin düşmanların gözyaşı gibi yüzüstü yere düşerler."

Gözyaşı gibi düşer yüz üzre adûların
Çeksen gazâ gününde Ali gibi Zülfikar (Pala, 1998: 428)

Tanzimatta, Encümen-i Şuara şairlerinden birisi olan Manastırlı Nailî'nin yetişmesinden sonra Nailî-i Kadim olarak anılmaya başlayan Nailî, ehl-i beytin kıyamet gününde kullara olan şefaatinin şöyle dile getirir;

Cevabı var ise hasmın hemân dilîr olsun
Tutunca dâmenini ehl-i beyt rûz-i vaîd (Pala, 1998: 124)

"Kıyamet günü Ehl-i beytin eteğini tutabilirsen, düşmanın o gün ne kadar güçlü olduğu hiç önemli değil."

XVIII. yüzyılın büyük şairi ve Mevlevî dedesi Şeyh Galib'in, ehl-i beyt için yazdığı aşağıdaki müseddes nat-i şerif fevkalade güzeldir. Ayrıca, Konya asitanesi semahanesinin duvarlarında hüsn-i hat ile ehl-i beyt imamlarının (on iki imam) isimlerinin yazılmış olması çok anlamlıdır.

Sanman bizi kim beste-dil-i nefsi-gavîyiz
Hâk-i kadem-i Al-i Abâ Mustafavîyiz
Ne havf-ı emirân biliriz ne bedeviyiz
Râzi-şude-i hükm-i kazâ Murtazavîyiz

"Bizi kötü ve çirkin nefse gönül bağlamış zannetmeyiniz, biz Mustafa'nın ehl-i beytinin ayağının tozuyuz. Hükümdarlardan korkmayız, bedevi de değiliz, hükm-i kazaya razı olmuş, Ali ehliyiz."

İkrârimıza ser veririz ahde kâvîyiz
Biz şâh-ı velâyet kuluyuz hem Alevîyiz

"Sözümüzde dururuz, ahdimize çok bağlıyız, biz velayet sultanı Hz. Ali'nin kölesiyiz, Aleviyiz."

Alemlere isnâ aşer ebrâc değil mi
Her biri ser-i mihr ü mehe tâc değil mi
Tir-i siteme cümlesi âmâc değil mi
Da'vâ-yı mahabbet buna muhtâc değil mi

"On iki imam âlemlere yıldız değil mi? Her birisi güneş ve ayın başına taç değil mi? Hepsi zulüm okuna hedef değil mi? Muhabbet ve sevgi davası buna muhtaç değil mi? "

**İkrârımıza ser veririz ahde kâviyiz
Biz şâh-ı velâyet kuluyuz hem Alevîyiz**

"Sözümüzde dururuz, ahdimize çok bağlıyız, biz velayet sultanı Hz. Ali'nin kölesiyiz, Aleviyiz."

**Nakş-ı hevesi safha-i dilden sile geldik
Tâ da'vî-i mihr-i neseb-i pâk ile geldik
Kurbân-ı ilahî olup İsmail'e geldik
Çün bezm-i kademden dile geldik bile geldik**

"Heves ve arzu nakışlarını gönül aynasında sildik, temiz ve pak olan sülalenin şefkatinin arzusu ile geldik, Allah'a kurban olmayı kabul edip İsmail'e geldik, elest bezminde "belâ" dedik, birlikte geldik."

**İkrârımıza ser veririz ahde kâviyiz
Biz şâh-ı velâyet kuluyuz hem Alevîyiz**

"Sözümüzde dururuz, ahdimize çok bağlıyız, biz velayet sultanı Hz. Ali'nin kölesiyiz, Aleviyiz."

**A'vân-ı Yezîdin hele hasmânıyız el-hak
La'net-keş-i imân-ı dil ü cânıyız el-hak
Bu ma'rekenin Sâm u Nerimânıyız el-hak
Evlâd-ı Hüseyinin kulu kurbânıyız el-hak**

"Yezid taifesinin düşmanıyız elbette, candan ve gönülden ona lanet edenlerdeniz elbet, bu savaş meydanının Sam ve Neriman'ıyız, Hüseyin evladının kuluyuz, onların kurbanıyız elbet."

**İkrârımıza ser veririz ahde kâviyiz
Biz şâh-ı velâyet kuluyuz hem Alevîyiz**

"Sözümüzde dururuz, ahdimize çok bağlıyız, biz velayet sultanı Hz. Ali'nin kölesiyiz, Aleviyiz."

**Yokdur bizi tekdire Havâricde liyâkat
Ednâmız eder âlemi pür-lerze-i dehşet
Ammâ nidelim böyle imiş hükm-i meşîyyet
Cân baş fedâ eylesek Es'ad ne saadet**

"Haricilerin bizi kederlendirmeye ve fikrimizi bulandırmaya liyakatleri yoktur, en zayıf olanımız âlemi dehşetiyle titretir, ama ne yapalım elden ne gelir Allah'ın takdiri böyle imiş, canımızı ve başımızı onlar için feda eylesek ey Esad, bu bizim için ne büyük bir saadet olur."

**İkrârımıza ser veririz ahde kâviyiz
Biz şâh-ı velâyet kuluyuz hem Alevîyiz** (Kalkışım, 1994: 189-190)

"Sözümüzde dururuz, ahdimize çok bağlıyız, biz velayet sultanı Hz. Ali'nin kölesiyiz, Aleviyiz."

Şair Nazîm, sultanı överken memduhuna şöyle seslenir; "Dinin ulusu, nam ve şan sahibi padişahsın, düşmanlarını Haydar gibi öldüren ve Döldül'e binensin."

Server-i din padişeh-i nâmdâr

Hayder-i hasm-efgen ü Döldül-süvar (Onay, 1996: 99)

Şair kendi şiir söyleme kabiliyetini methederken şu ifadeleri kullanır; "Ey sultan, senin zâtının övüldüğü şairlik meydanının Haydar-ı Kerrar'ıyım, benim şairlik kudret ve yaratılışım çok hızlı koşan Döldül gibi, kalemim ise Zülfikar gibidir. "

Hayder-i Kerrar-ı meydân-ı senâ-yı zatınım

Esb-i tab'ım Döldül-i çâlâk hâmem Zülfikâr (Onay, 1996: 99)

Hız. Ali'yi Necef sultanı olarak tavsif eden şair Yenişehirli Belîğ şöyle devam eder; "Ey Belîğ, iki âlemde de aşkın ihlaslı kulu ol ki, Necef sultanı olan Hz. Ali'nin şefaati senin üzerine olsun."

Bende-i muhlis-i aşk ol iki âlemde Belîğ

Üstüne hâzır ola himmet-i sultân-ı Necef (Onay, 1996: 99)

Türk edebiyatında Kerbela mersiyeleri ile şöhret bulan XIX. asrın bir diğer Mevlevî meşrepli şairi Şeref Hanım ehl-i beytle ilgili hislerini nazım ipliğine şöyle geçirmiştir;

Getirip yâda Hasan'la Hüseyin kıssasını

Başla feryâda dilâ cümleden akdemdir bu (Pala, 1998: 175)

"Ey gönül, Hasan ve Hüseyin'in hikâyesini hatırla ve feryada başla, bu her şeyden önce gelir."

Akif Paşa, Hz. Ali'ye olan muhabbetini şöyle dile getirir;

Ne sermest ü ne hüşyârım ne bây u ne gedayım ben

Muhassal râh-ı sultân-ı Necef'te hâk-i pâyim ben (Onay, 1996: 99)

"Ne sarhoşum, ne de aklım başımda, ne zenginim ne de fakirim, hâsılı, Necef sultanının yolunda ayak tozuyum."

Samih Rif'at, bu konudaki duygularını şöyle dile getirir;

Ağladım yandım şehid-i Kerbelânın haline

Gevher-i aşkımla nakşettim kitâb-ı sineye

Bir Hüseyinî nağme icâd eyledim şâh-ı Necef

İnciler dizdirdi sertâpâ rübâb-ı sineye (Onay, 1996: 99)

"Kerbela şehitlerinin haline ağladım, yandım, gönül kitabını gözyaşı cevheriyle yazdım, Hüseyinî makamında bir beste icra ettim ki, Necef şahı, baştan ayağa rübap olan sineye inciler dizdirdi."

Muallim Naci; "Feleğe baş eğmem ama künyesi Ebu Turab olan Hz. Ali'nin ayağının tozu olurum" demiştir.

**Eylemem çarha ser-fürû ammâ
Hâk-i pâ-yi Ebû Tûrâb olurum** (Onay, 1996: 99)

Türk edebiyatında "Makatil-i Aşk" adlı Kerbela manzumelerinin müellifi Kâzım Paşa herkesin ezberinde olan meşhur ve maruf beytinde şöyle der;

**Düştü Hüseyin atından sahrâ-yı Kerbelâ'ya
Cibril var haber ver sultân-ı Enbiyâ'ya** (Pala, 1998: 196)

"Hüseyin atından Kerbela çölüne düştü, ey Cibril var git, peygamberlerin sultanına haber ver."

Başka bir Mevlevî aşığı olan Tahirü'l-Mevlevî aşağıdaki manzumelerinde ehl-i beyte şöyle niyazda bulunur;

**Pençe-i âl-i abâ hakkıçün ey şîr-i Hüdâ
Kıl nevâziş dest-i eltâfın ile bu çâkeri** (Onay, 1996: 99)

"Ey Allah'ın aslanı Hz. Ali, ehl-i beytin pençesi hakkı için, bu kıymetsiz köleyi lütuflar bağışlayan elinle okşa."

**Ettim der-i inâyetini yâ Ali meâb
Bâb-ı recâda bir kulunum eyle feth-i bâb
Eyler nigâh-ı âtîfetin hâki kimyâ
Ben hâk-i pâya bir nazar et yâ Ebâ Tûrâb** (Onay, 1996: 100)

"Ey Ali, inayet ve lütuf kapını çaldım, istek ve arzu kapısında senin kölenim, ne olur aç kapıyı, senin şefkatli ve merhametli bakışın toprağı altın eyler, ayağının toprağı olan bu kimseye bir bak ne olur, ey Ebu Turab. "

Kaynaklar:

- Akkuş, Metin, 1993: Nef'î Divanı, Akçağ, Ankara.
Arslan, Mehmet,- Erdoğan, Mehtap, 2009: Kerbela Mersiyeleri, Grafiker Yay., Ankara.
İsen, Mustafa, - Kurnaz, Cemal, 1990: Şeyhî Divanı, Akçağ, Ankara.
Kalkışım, Muhsin, 1994: Şeyh Galib Divanı, Akçağ, Ankara.
Küçük, Sabahattin, 1994: Bâkî Divanı, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
Onay, Ahmet Talat, 1996: Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı, haz. Cemal Kurnaz, M. E. Bakanlığı yayınları, İstanbul.
Pala, İskender, 1998: Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, Ötüken Yay., İstanbul
Tarlan, Ali Nihad, 1992(a): Necati Beg Divanı, Akçağ, Ankara.
Tarlan, Ali Nihad, 1992(b): Hayali Bey Divanı, Akçağ, Ankara.